

## PRIMARY SCHOOLS IN THE BRITISH SYSTEM OF EDUCATION

**Mylian Z.**  
Senior Specialist,  
Uzhorod National University,  
Uzhorod, Ukraine

## ПОЧАТКОВА ШКОЛА В СИСТЕМІ ОСВІТИ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ

**Милян Ж.**  
провідний спеціаліст,  
Ужгородський національний університет,  
Ужгород, Україна  
DOI: [10.24412/3453-9875-2021-77-2-28-31](https://doi.org/10.24412/3453-9875-2021-77-2-28-31)

**Abstract**

This article deals with the questions of educational work with children in the primary schools. British experience is discussed. Based on the analysis of the scientific literature, it is established that there are 5 stages in the educational system of Great Britain: preschool / pre-primary education, primary education, secondary education, further education, higher education. In Great Britain state and private schools exist, as well as alternative and boarding schools. Primary schools are considered as very important part of the educational system of Great Britain. The main peculiarities of the educational work with the children of primary schools are analyzed.

**Анотація**

В статті розглядаються питання навчально-виховної роботи з дітьми у початковій школі на основі британського досвіду. В результаті аналізу наукової літератури виявлено 5 ступенів в системі освіти Великої Британії (дошкільна, початкова, середня, професійна, вища). У Великій Британії існують державні і приватні школи, школи-пансіонати, альтернативні школи. Початкова ланка розглядається як одна з важливих складових британської системи освіти. Аналізуються основні особливості організації навчально-виховного процесу в початковій школі Великої Британії.

**Keywords:** primary school, education, British system of education, state schools, private schools, alternative schools, boarding schools, values-based education.

**Ключові слова:** початкова школа, освіта, британська система освіти, державні школи, приватні школи, школи-пансіонати, альтернативні школи, ціннісне виховання.

В умовах глобалізації в українській загально-освітній школі на початку XXI століття відбуваються інтенсивні зміни, зумовлені світовими тенденціями інтернаціональної уніфікації національних освітніх стандартів, удосконалення технологій й диверсифікації освітніх моделей.

Початкова загальна освіта є основою шкільного навчання, вона забезпечує інтелектуальний, духовно-моральний і особистісний розвиток молодших школярів, формування позитивної навчальної мотивації, умінь і навичок навчальної діяльності.

Питання реформування української початкової освіти перебувають в центрі уваги вітчизняних учених (Т. Завгородня, Н. Лисенко, О. Савченко, О. Янкович та ін.), які у своїх працях розглядають різні аспекти навчально-виховного процесу в сучасній початковій школі.

Вважаємо доцільним вивчення зарубіжного досвіду організації початкової освіти з метою творчого переосмислення і використання окремих прогресивних ідей у новій українській початковій школі.

Цікавим в цьому плані є досвід Великої Британії, освітня політика якої спрямована сьогодні на розвиток і модернізацію змісту початкової освіти зі збереженням базових принципів, характерних для

культури й історії Об'єднаного Королівства, про що свідчать праці британських учених (Р.Дж. Александер (R.J. Alexander), Р. Лонг (R. Long) . Скотт (D. Scott ), М. Дж. Тейлор (M.J. Taylor), Дж. М. Хелстед (J. M. Halstead), Дж. Стівенсон (J. Stephenson), Н.Гоукс (N. Hawkes) та ін.

До складу Великої Британії входить Англія, Уельс, Шотландія і Північна Ірландія, що мають свої культурні та історичні особливості, і систему освіти. Однак аналіз нормативно-правової бази Об'єднаного Королівства свідчить, що, незважаючи на наявність власних органів управління освітою, принципи відмінності у виборі цілей і ціннісних орієнтирів в освітній політиці в цих регіонах відсутні. У 2015 році британський Міністр шкільної освіти Нік Гібб (Schools Minister Nick Gibb) на Саміті реформи освіти (Education Reform Summit) визначив головну мету освітньої діяльності в країні, яка полягає у створенні безпечного середовища для навчання і виховання школярів, в розвитку їх індивідуальних здібностей і талантів, а також в інтелектуальній і моральній підготовці молодих людей до дорослого життя незалежно від їх расової і релігійної приналежності, розумових і фізичних можливостей [1]. Таким чином, кожна дитина зі своїми осо-

бливостями проголошується найважливішою цінністю для сучасного суспільства Великої Британії. Здійсненню зазначеної мети сприяють такі ціннісні орієнтири: особистісний розвиток дитини; аксіологічна спрямованість змісту освіти; релігійність, громадянськість; міжкультурна комунікація; повага і толерантність; свобода вибору. Реалізація названих ціннісних орієнтирів проходить через п'ять ступенів навчання: дошкільна освіта (preschool / pre-primary education), початкова школа (primary education), середня школа (secondary education), подальша (професійна) освіта (further education) і вища освіта (higher education).

Освіта має велику цінність у британському суспільстві, є обов'язковою для всіх дітей у віці від 5 до 16 років (в Північній Ірландії – з 4 років).

Початкова освіта у Великій Британії охоплює три вікових діапазони: дошкільне навчання (nursery school) – до 5 років, перший ступінь початкової школи (infant school – Key Stage 1) – з 5 до 7/8 років і другий ступінь початкової школи (junior school – Key Stage 2) – до 11/12 років. Однак в Шотландії і Північній Ірландії немає поділу на перший і другий ступінь початкової освіти. У той же час, в Уельсі із введенням Базового ступеня освіти (The Foundation Phase) перестало діяти розмежування на дошкільне навчання і перший ступінь початкової школи. Тепер діти в цьому регіоні здобувають освіту з 3 до 7 років без виражених меж переходу з дитячого саду в початкову ланку. В Англії початкові школи, як правило, навчають дітей у віці з 4 до 11 років. Деякі початкові школи можуть мати дитячий садок або дитячий центр для дітей молодшого віку. Переважна більшість державних початкових шкіл навчає хлопчиків і дівчаток разом. Звичайною практикою є переведення дітей в середню школу у віці 11 років (в Англії, Уельсі та Північній Ірландії) або 12 років (найчастіше це відбувається в Шотландії) [2].

До переліку головних завдань початкової освіти в Великобританії входять освоєння базової грамотності та рахунку усіма учнями, а також оволодіння знаннями в галузі природознавства, математики та інших предметів. В Англії та Північній Ірландії діти пишуть тести з цих предметів наприкінці першого (Key Stage 1) і другого ступеня початкової освіти (Key Stage 2), а в Уельсі після проходження Базового ступеня (Foundation Stage) і другого ступеня початкової освіти (Key Stage 2) відповідно. В Англії, Уельсі та Північній Ірландії 3-й Ключовий ступінь (Key Stage 3) є першим етапом середньої освіти, яку отримують діти у віці від 11 до 14 років. 4-й Ключовий ступінь (Key Stage 4) – останній етап обов'язкової освіти підлітків з 14 до 16 років. Завершуючи його, учні можуть залишитися в школі, щоб пройти більш поглиблену підготовку за обраною спеціалізацією і підготуватися до іспитів в університет, або віддати перевагу подальшій професійній освіті, після якої, при бажанні учня можна вступати до вищого навчального закладу. В Англії та Уельсі надання державою можливості отримання середньої освіти в кожному районі залежить від наявності та поєднання різних типів шкіл, від історично сформованої системи освіти

та політики місцевих органів управління. У цих регіонах традиційно існують чотири основні типи шкіл: 1) загальноосвітні - надають повний курс навчання; 2) гімназії (граматичні школи) - школи, які проводять відбір учнів і роблять акцент на університетські предмети; 3) неповні середні школи (для дітей у віці від 11 до 16 років) – також пропонують широкий вибір дисциплін з практичною спрямованістю; 4) міські технічні коледжі, орієнтовані на вивчення предметів, пов'язаних з технікою і бізнесом. Більшість британських дітей відвідують загальноосвітні школи, що надають безкоштовну освіту, проте у Великій Британії досить поширеними є й інші типи навчальних закладів, в тому числі і для дітей молодшого шкільного віку.

Наприклад, значною популярністю користується навчання в школах-пансіонах (Boarding Schools), де діти навчаються і живуть весь рік, повертаючись додому тільки на канікули. У країні співіснують два типи шкіл-пансіонів: незалежні (Independent/Private Boarding Schools) і державні (State Boarding School). Державні і приватні школи-пансіони мають автономію з питань формування й модернізації змісту освіти, при цьому уніфікація даного змісту забезпечує регламентоване дотримання вимог Національної освітньої програми всіма школами країни. У приватних школах передбачається організація індивідуального освітньої траєкторії для навчання учнів молодшого шкільного віку, виходячи з їхніх здібностей, інтересів і планів на майбутнє. Сукупність індивідуальних маршрутів, які становлять варіативний компонент загального змісту освіти, та інваріантна його частина відображають ідеологію державної політики, що визначається організаційними умовами формування змісту освіти на території Великої Британії.

В системі освіти Великої Британії також визначається окремий сектор, який принципово відрізняється поглядами на організацію початкового навчання і, на думку багатьох вчених, незважаючи на деякі дискусійні моменти, є значним рухом вперед в розвитку освіти. Цей сектор представлений альтернативними школами і, безперечно, становить певний інтерес, тому що організація змісту початкового навчання в таких школах реалізується у форматі авторських методик, інноваційних технологій, новаторських ідей і засобів навчання. У змісті початкового навчання альтернативних шкіл часто визначені окремі додаткові дисципліни для поглибленого вивчення (наприклад, географія, іноземні мови, елементи домашньої економіки). В основі альтернативного навчання лежить розвиток пізнавальної активності учнів і задоволення їхніх потреб в одержанні нових наукових знань, необхідних у повсякденному житті.

Суттєвою рисою альтернативних шкіл є відсутність чітких навчальних планів і предметних програм, проте, більшість учнів успішно засвоюють необхідні наукові знання, опановують цінними вміннями й навичками, які будуть корисні й необхідні їм у їх наступному дорослому житті. У пліні навчання учні концентруються не на одержанні готового наукового знання, а на виконанні конкретної

діяльності і застосуванні отриманих знань і сформованих умінь на практиці. Для розвитку своїх особистих інтересів молодші школярі під керівництвом і з допомогою педагога-інструктора складають індивідуальний навчальний план (Personal Learning Plan) і особистий розклад, що формує навичку автономії й самостійності. Основна мета альтернативних початкових шкіл полягає в наступному: надання учням додаткових можливостей для самореалізації, одержання навичок соціального спілкування, оволодіння знаннями без витрати часу на заучування навчального матеріалу, що не відповідає інтересам учнів і не є адаптованим для подальшого життя або наступного навчання.

В альтернативній початковій школі педагоги приділяють значну увагу розвитку вільної експресії як стимулятору процесу пізнання й міжособистісних відносин учнів, а також системі дитячого самоврядування як особливій формі організації життєдіяльності дітей у школі, яка здатна реалізувати й розвивати їх самостійність у прийнятті суспільно значимих рішень. Реалізація дитячого самоврядування передбачає низку характеристик:

Навчальний рік у Великобританії регламентований і затверджений законодавчо на рівні Міністерства освіти Об'єднаного Королівства. Всі державні установи, які надають освітні послуги з організації навчального процесу, повинні дотримувати певних вимог: академічний рік для початкової школи триває 190 днів (38 тижнів) з 4 канікулярними періодами; академічний день розділений на дві половини: навчання до обіду і після обіду (morning and afternoon sessions), між якими є інтервал (midday break), час, визначене освітніми стандартами, але встановлюється навчальним закладом згідно з навчальним планом школи самостійно; академічний тиждень складається з 20-30 годин, що дозволяє забезпечити не обов'язкове вивчення всіх дисциплін в один тиждень, а допускає можливість розподілити вивчення предметів на тижні, модулі протягом навчального року. У педагогічній науці даний принцип тематичного або предметного подання матеріалу носить лінійний характер, тобто, передбачає послідовний виклад нового наукового знання в навчальній програмі, ґрунтуючись на вже наявних знаннях і з урахуванням опори на минулий досвід учнів.

У світовій педагогічній практиці передбачена організація сприятливої психологічної атмосфери, необхідної для молодших школярів у процесі початкового навчання, що є основним принципом і умовою конструювання змісту початкової освіти у Великій Британії. Зокрема, згідно вимог британської освітньої програми, у молодшій школі (infant school) відсутні традиційні уроки і оцінки, протягом навчального часу школярі пізнають навколишній світ через ігрову діяльність, що має контролюючий, навчальний, пізнавальний, розвиваючий, комунікативний, діагностичний і творчий характер і відповідає психологічним віковим особливостям молодших школярів. Загалом британська організація контролю якості навчання молодших школярів здійснюється в літерному позначенні відповідно до

послідовності англійського алфавіту від A+ до F, де A+ вища оцінка; A - відмінно; B - дуже добре; C - добре; D - не зовсім успішно; E - погано; F - дуже погано. Департамент Освіти Великої Британії щорічно публікує на офіційному сайті результати незалежних національних і міжнародних тестувань з основних навчальних дисциплін на всіх етапах навчання.

Розглядаючи зміст початкової освіти в контексті освітніх стандартів Великої Британії, відзначимо, що він визначається відповідно до базової Національної програми або куррикулуму (National Curriculum), орієнтованої на початкову освіту, що є освітнім стандартом країни. У британській педагогіці зміст національної освітньої програми (curriculum content) представляє сукупність навчальних дисциплін і предметних областей, які викладаються в школі, і в рамках яких визначені основні практичні навички (skills), необхідні для освоєння, в процесі пізнання [3]. Змістовий компонент освітньої програми містить низку тематичних модулів у кожній предметній області у відповідності зі стратегічною метою державної політики. У зв'язку з тим, що розробка національної навчальної освітньої програми є політичним і технічним процесом, її формування представляє суспільний інтерес і містить наступні критерії: обґрунтованість (validity), практичність (utility), інтелектуальні здатності (learn ability), системність (consistency with social realities), самостійність (self sufficiency), інтерес (interest), продуктивність (significance). Згідно Р. Дж. Александер (R.J. Alexander), досвід навчання (learning experience) є системоутворюючим компонентом змісту навчальної освітньої програми (змісту освіти), що представляє собою взаємодію між тим, що вивчається й зовнішніми умовами навколишнього середовища, які впливають на нього [4]. Відзначимо, що в умовах сучасних процесів глобалізації, технологізації й інформатизації зміст освіти повинен відображати існуючий стан суспільства й вимоги сучасних тенденцій його розвитку. Сьогодні зміст освіти розглядають як спеціалізоване освітнє середовище, що має відкритий і варіативний характер, включає систему наукових знань і практичних умінь, а також представляє компонент освітнього простору, який піддається поточним соціальним і економічним змінам.

Предметне наповнення змісту початкової освіти базується на законодавчих актах, освітніх стандартах і міжнародних системах освіти.

Навчальний план визначається як один з фундаментальних складових елементів змісту утворення. Таким чином, навчальний план – це стандартизований документ для всіх навчальних закладів, що включає уніфіковані вимоги, обов'язкові для досягнення загальної освітньої мети.

Відповідно до стандартів освіти, рекомендованих Міністерством освіти Об'єднаного Королівства, починаючи з 2014 р., предметний зміст початкової британської освіти визначено в такий спосіб: мовна галузь (мовна грамотність, літературне читання, в тому числі й іноземна мова) – навчальні ди-

дисципліни: англійська мова (письмо, читання, каліграфія, іноземна мова); математична галузь – математика; природничі галузі – географія, природознавство, елементарне громадянознавство; релігійна галузь – релігія народів світу; фізична галузь – фізична культура; галузь мистецтва – музика, малювання, драма; галузь технології і дизайну – інформатика, проектування, дизайн.

У зв'язку з необхідністю реалізації завдання соціально-морального виховання загальнодержавний навчальний план був доповнений дисциплінами «Громадянознавство» і «Громадянська освіта». Слід також відзначити, що стандарти освіти Великої Британії містять вказівки для всіх шкіл, що перебувають у державному підпорядкуванні, включати до складу навчального плану в рамках варіативного компонента факультативний курс з релігії.

Слід також відзначити, що принцип полікультурності є важливим принципом формування змісту освіти в умовах гуманістичної й ліберально-демократичної парадигми британської освіти через значну кількість іміграційного населення, що прагне зберегти власну культурно-історичну й етнічну спадщину. Внаслідок цього зміст освіти в британських школах містить певні елементи різних етнічних культур (навчальні дисципліни, час для молитви, вивчення історії націй і їхніх культур); наприклад, інтегровані тематичні модулі «Моя родина. Моє оточення» (My family, My environment), «Традиції й ритуали» (Customs), «Предки» (Ancestors)); має місце збільшення академічного навантаження спеціальних курсів, що вивчаються у дисциплінах з інваріантного компонента («Історія» (Elementary History), «Географія» (Elementary Geography), «Релігія й Культура» (Religion and Culture), доводячи, що світова культура – це продукт історичного процесу взаємного збагачення етнічних культур, які є надбанням всіх націй. Таким чином, взаємодія різних культур є основним чинником формування змісту початкової освіти з метою вирішення проблеми расових, етнічних і соціальних конфліктів.

Освіта Великої Британії є прикладом системи навчання й виховання, в якій успішно реалізуються національні ціннісні орієнтири через ціннісне виховання. Під ціннісними орієнтирами освіти в науково-педагогічній британській літературі розуміють значимі для особистості й суспільства вектори, які визначають напрямок, стратегію й тактику розвитку системи освіти. Ціннісне виховання (values-based education) – це практико-орієнтована діяльність, що проявляється не тільки в трансляції ціннісного загальнолюдського досвіду молодому поколінню й формуванні позитивного освітнього середовища, але й розвитку здатності тих, хто навчається, усвідомлено й самостійно вибирати моральні ідеали й керуватися ними в житті.

Освіта спрямована на виховання духовно багатішої особистості, яка поважає моральний і культурний уклад своєї країни, а також соціально адаптованої до змін навколишнього світу. При цьому формування таких цінностей учнів, як *релігійність*,

*громадянськість*, *міжкультурна комунікація*, *повага й толерантність стосовно навколишніх людей* є невід'ємною частиною освітнього процесу і підставою для відповідних ціннісних орієнтацій.

Вищевказані ціннісні орієнтири закріплені у важливому документі «Впровадження фундаментальних британських цінностей у школах в рамках програми духовно-морального, соціального й культурного розвитку учнів» (Promoting fundamental British values as part of SMSC in schools), який спрямований на усвідомлення учнями значимості демократії й верховенства закону, почуття свободи особи, поваги й толерантності до інших релігій і національностей [5].

Молодший шкільний вік – важливий і сприятливий період для виявлення й розвитку ціннісного потенціалу особистості, тому що в цьому віці закладаються основи творчої й освітньої траєкторії дитини, психологічна база її продуктивної діяльності, формується комплекс цінностей, якостей, здатностей і потреб особистості. Саме цей період життя дитини ідеально підходить для повноцінного розвитку в кожного учня ціннісного ставлення до навколишньої дійсності, до людей і до себе самого шляхом впровадження якісного ціннісного виховання. Реалізація ціннісних орієнтирів на початковому рівні британської шкільної освіти здійснюється через розвиток емоційного інтелекту, соціалізацію й ціннісне (моральне, релігійне, громадянське, полікультурне) виховання, спрямоване на формування національних британських цінностей: поваги й толерантності, прихильності демократії, визнання верховенства закону, свободи особи й ін.

Отже, ціннісне виховання, розвиваючись протягом багатьох століть, виділилося з релігійного виховання в актуальний напрям сучасної системи освіти Великої Британії, що забезпечує реалізацію ціннісних орієнтирів у навчальній і позаурочній діяльності. Численні програми й розробки в цьому напрямку успішно реалізуються й дають позитивні результати в різних типах шкіл, в тому числі у початковій школі.

#### СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Gibb N. The Purpose of Education: Speech [Електронний ресурс] 2015. Режим доступу: <https://www.gov.uk/government/speeches/the-purpose-of-education>
2. Morgan C., Stobbe J., Baron W., Miller J. Keys to the Elementary Classroom. 3d Edition. USA: Corwin press. 2009. 206 p.
3. The National Curriculum in England: Key Stages 1 and 2 framework document. London: Department for Education, 2013. 201p.
4. Alexander R.J. Children, their world, their education. London: Routledge. 2010. 235 p.
5. Promoting fundamental British values as part of SMSC in schools. London: Department for Education, 2014. 19p.